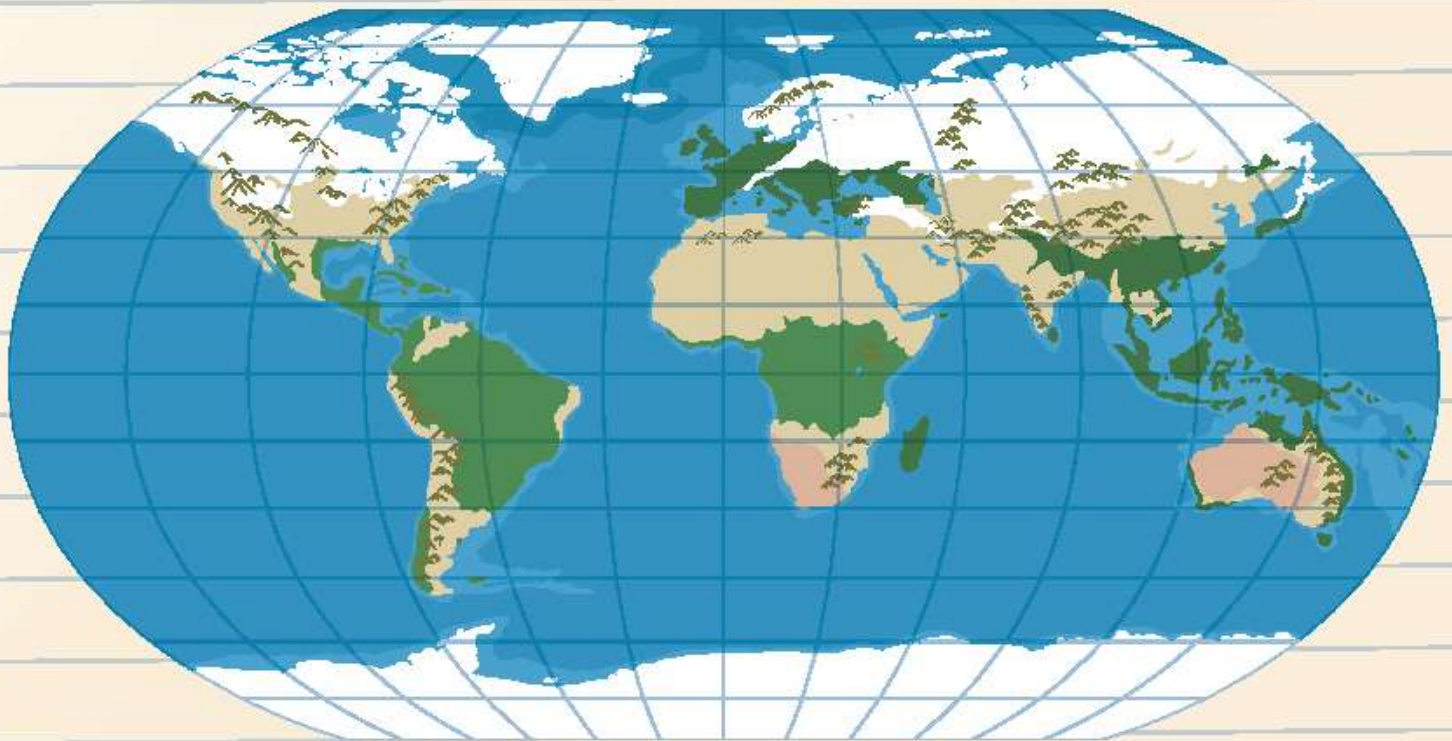

به نام خداوند بود و نبود

۵

مطالعات اجتماعی

پدیدآورنده: الهام صافی

ناظر علمی: نکیسا رحمانی

سحر تاسیر

به نام آن که جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت

سپاس بی کران یگانه‌ی هستی‌بخش را که به انسان توانایی اندیشیدن عطا کرد، تا به یاری این دهش راه پیشرفت و ترقی را بی‌پیماید و به امید اینکه عنایات الهی شامل حال ما باشد تا با بضاعت ناچیز علمی خود در خدمت دانش آموزان و آینده‌سازان کشور عزیزمان باشیم.

واحد انتشارات مؤسسه علمی آموزشی علوی برای ارتقای سطح علمی دانش آموزان و دانش پژوهان با استفاده از دانش و تجربه‌ی مؤلفان، مدرسان مدارس و آموزشگاه‌های خود به تدوین و چاپ کتاب‌های کمک آموزشی اقدام کرده است.

در سری جدید کتاب‌های دبستانی مؤسسه فرهنگی آموزشی علوی تغییراتی در جهت بهبود روند آموزش صورت گرفته که امید است این اصلاحات مسیر دسترسی نو آموزان را به اهداف مورد نظر آموزشی تسریع ببخشد. همچنین مد نظر است مربیان عزیز بتوانند با استفاده از این کتاب به‌عنوان ابزار کمک آموزشی مفیدی، کودکان را برای ورود به دبستان آماده نمایند.

در این کتاب اطلاعات مفید آموزشی که در برگرفته‌ی مفاهیم کتاب درسی است، به همراه پرسش‌هایی استاندارد جهت تثبیت مطالب ارائه می‌گردد.

در هر درس برای تسلط کامل دانش آموز به مبحث از سوالات عینی، ذهنی و خلاقیتی بهره‌برده و جدول خودارزیابی قرار داده‌ایم. در این کتاب سعی بر این بوده تا با سود جستن از گفتار بسیار شیوا و متناسب با پایهی تحصیلی و با در نظر گرفتن اهداف کتاب درسی، عمق یادگیری را افزایش دهیم.

تمام رنگی بودن صفحات کتاب، رعایت الگوی استاندارد برای تعداد سطوره و اندازه‌ی قلم، تعداد صفحات، قطع کتاب، طراحی و رنگ‌بندی منحصر به فرد بر اساس الگوی روانشناسی، از ویژگی‌های بارز این مجموعه‌ی کتاب‌ها است.

مقدمه مؤلف

به نام ایزد دانا

خداوند را شاکرم که توفیق جمع آوری و تدوین این کتاب را داشته‌ام. همچنین تلاش کرده‌ام که این کتاب را در راستای طرح تحول آموزش و پرورش با دقت نظر نسبت به موقعیت و دغدغه‌های دانش آموزان و اولیای ایشان تألیف نمایم. در تهیه و تنظیم این کتاب هدف‌های کتاب درسی به‌طور کامل رعایت شده است. گوناگونی سوال‌ها و فعالیت‌ها و ممارست در آن‌ها سطح اطلاع و آگاهی دانش آموزان را نسبت به جامعه و محیط پیرامون خود ارتقا بخشیده و برای پرورش مهارت‌ها و افزایش خلاقیت و توانایی ذهنی دانش آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در این کتاب سعی شده:

۱. درس‌نامه‌ها مختصر و مفید باشند.
 ۲. علاوه بر وجود تمرین‌ها و مثال‌های جامع و مناسبه مطالب اضافی و خسته‌کننده پرهیز شود.
 ۳. ارزشیابی‌های پیشنهادی با توجه به استانداردهای مورد نظر مراجع آموزش و پرورش کشور و ارزیابی‌کننده واقعی در این راستا باشند.
- ضمن قدردانی از کلیه کسانی که مرا در این امر یاری نموده‌اند امیدوارم این کتاب بتواند راه یادگیری و شناخت را برای دانش آموزان عزیز هموار سازد.

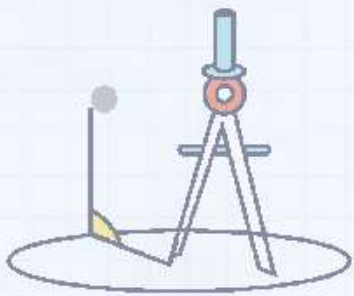
به امید آن که درس مطالعات اجتماعی برای تمام دانش آموزان ایران زمین شادی آور و لذت‌بخش باشد.

فهرست

درس ۱	من با دیگران ارتباط برقرار می‌کنم.	۷
درس ۲	احساسات ما	۱۲
درس ۳	همدلی با دیگران	۱۷
درس ۴	من عضو گروه هستم	۲۱
درس ۵	جمعیت ایران	۲۶
درس ۶	منابع آب ایران	۳۱
درس ۷	نواحی صنعتی مهم ایران	۳۷
درس ۸	راه‌ها و حمل و نقل (۱)	۴۲
درس ۹	راه‌ها و حمل و نقل (۲)	۴۷
درس ۱۰	کشور ما چگونه اداره می‌شود؟	۵۴
درس ۱۱	کشورهای همسایه (۱)	۵۹
درس ۱۲	کشورهای همسایه (۲)	۶۴

درس ۱۳	حرکتهای زمین	۶۸
درس ۱۴	زندگی در نواحی مختلف جهان	۷۳
درس ۱۵	بازگشت از سفر حج	۷۸
درس ۱۶	مدینه، شهر پیامبر (ص)	۸۳
درس ۱۷	سفر به کربلا (۱)	۸۷
درس ۱۸	سفر به کربلا (۲)	۹۰
درس ۱۹	ایرانیان مسلمان حکومت تشکیل می‌دهند	۹۴
درس ۲۰	وزیران کاردان، شهرهای آباد	۹۸
درس ۲۱	کشورگشایان بی‌رحم	۱۰۳
درس ۲۲	بازسازی ویرانه‌ها	۱۰۷

درس اول

«من با دیگران ارتباط برقرار می‌کنم»

آموختنی‌ها

۱. علت نیاز انسان به ارتباط با دیگران
۲. رعایت خوب گوش کردن و خوب صحبت کردن
۳. بیان مفهوم حریم شخصی
۴. بیان مصادیق ارتباط کلامی و غیرکلامی

بخوان و بیاموز

همه‌ی ما انسان‌ها از زمانی که متولد می‌شویم، با دیگران زندگی می‌کنیم و با آن‌ها ارتباط داریم. ما برای این‌که با دیگران ارتباط برقرار کنیم، خواسته‌ها، افکار و نظرات خود را درباره‌ی یک موضوع با آن‌ها در میان می‌گذاریم یا احساس خود را به آن‌ها ابراز می‌کنیم.

انسان‌ها با افراد و گروه‌های مختلفی در تماس هستند و به دلایل مختلفی با آن‌ها رابطه برقرار می‌کنند؛ مانند والدین، برادران و خواهران و هم‌کلاسی‌ها، خویشاوندان، همسالان و مردم کوچه و بازار.

مهم‌ترین راه‌های ایجاد ارتباط

الف) ارتباط کلامی (گفت و گو)

مهم‌ترین راه ارتباط انسان‌ها با یکدیگر گفت و گو (کلام) است.

گوینده: یعنی کسی که صحبت می‌کند.

شنونده: یعنی کسی که گوش می‌دهد.

هر گفت و گو دو طرف دارد.

خوب گوش کنیم.

خوب صحبت کنیم.

از خصوصیات مهم یک گفت و گوی خوب

خوب گوش کنیم.

هنگامی که دیگران با ما صحبت می‌کنند، لازم است:

- ۱ به حرف‌های او دقت و توجه کنیم، گاهی ممکن است صدای گوینده را بشنویم، اما حواسمان به چیز دیگری باشد یا کار دیگری انجام دهیم و خوب به حرف‌های او توجه نکنیم.
- ۲ کلام گوینده را قطع نکنیم و صبر کنیم تا حرف‌هایش تمام شود.
- ۳ به گوینده نگاه کنیم. وقتی کسی با ما صحبت می‌کند و ما به جای دیگری نگاه می‌کنیم، آن فرد احساس می‌کند که ما دوست نداریم به حرف‌هایش گوش دهیم یا از حرف‌هایش خسته شده‌ایم.
- ۴ گاهی با تکان دادن سر یا سؤال کردن، گوینده را تشویق کنیم تا به صحبتش ادامه دهد.

خوب صحبت کنیم.

هنگامی که با دیگران صحبت می‌کنیم، لازم است:

- ۱ به شنونده نگاه کنیم.
- ۲ با صدای مناسب حرف بزنیم.
- ۳ منظور خودمان را روشن و واضح بیان کنیم.
- ۴ زمانی مناسب را برای حرف زدن با دیگران انتخاب کنیم.
- ۵ از کلمات مؤدبانه استفاده کنیم.

ب) ارتباط غیرکلامی

انسان‌ها هنگام گفت‌وگو بعضی از چیزها را بدون صحبت کردن به دیگران انتقال می‌دهند، برای مثال ما با تکان دادن سر نشان می‌دهیم که حرف طرف مقابل درست است یا با حرکات صورت نشان می‌دهیم که از شنیدن موضوعی تعجب کرده‌ایم؛ به این ارتباط، ارتباط غیرکلامی می‌گویند.

مهم‌ترین بخش یک ارتباط خوب، حالت‌های چهره و حرکات و رفتارهای ما هستند. ما می‌توانیم با رفتار و حالت‌های صورت نشان دهیم که:

شاد هستیم.

غمگین هستیم.

خوشحال هستیم.

حریم شخصی: حریم شخصی هر فرد محدوده‌ای است که هیچ‌کس نباید بدون اجازه و رضایت او وارد آن شود. برخی از حریم‌های شخصی افراد: خانه، درآمد ماهیانه، مقدار پول توجیبی می‌باشد.

هر گفت‌وگو ۴ اصل دارد:

۲) دقت و توجه به سخنان
۴) قطع نکردن حرف گوینده

۱) حفظ حریم شخصی
۳) انتخاب زمان مناسب گفتگو

۱ موارد مرتبط را به یکدیگر وصل کنید.

- خوب صحبت کنیم. ☐
- خوب گوش کنیم. ☐
- حریم شخصی ☐
- اگر افراد دوست نداشته باشند، ما حق کنجکاوی درباره‌ی مسائل خصوصی‌شان را نداریم. ☐
- منظور خود را روشن و واضح بیان کنیم. ☐
- با تکان دادن سر، گوینده را تشویق کنیم. ☐

۲ درست ☒ و نادرستی ☐ هر عبارت را مشخص کنید.

الف: مهم‌ترین راه ارتباطی بین انسان‌ها گفت‌وگو است. ☐

ب: اگر کسی در حال انجام کاری است، زمانی مناسب برای صحبت با او است. ☐

پ: در هنگام صحبت با بزرگ‌ترها از واژه‌ی «تو» استفاده می‌کنیم. ☐

۳ جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

الف: به انتقال مطالب به دیگران بدون صحبت کردن، ارتباط می‌گویند.

ب: مهم‌ترین راه ارتباط انسان‌ها با یکدیگر است.

پ: از مهم‌ترین قسمت‌های گفت‌وگو و است.

۴ با انتخاب گزینه‌ی مناسب، به پرسش‌های داده شده پاسخ دهید.

الف: ارتباط با دیگران از چه زمانی شروع می‌شود؟

۱) زمانی که به مدرسه می‌رویم. ۲) زمانی که شروع به کلام می‌کنیم.

۳) زمانی که متولد می‌شویم. ۴) زمانی که به دانشگاه می‌رویم.

ب: معنای بیت زیر با کدام گزینه ارتباط بیش‌تری دارد؟

کم‌گوی و گزیده‌گوی چون دُرّ تا ز اندک تو جهان شود پُر

۱) آداب سخن گفتن ۲) آداب مهمانی ۳) آداب شنیدن ۴) آداب مسافرت

پ: برنا در هنگام گفت‌وگو با همکلاسی خود به او لبخند می‌زند، علت لبخند زدن او کدام گزینه می‌تواند باشد؟

۱) رعایت آداب گوش دادن - اهمیت دادن به حرف‌های او

۲) رعایت آداب صحبت کردن - بی‌اهمیتی نسبت به حرف‌های او

۳) رعایت آداب گوش دادن - بی‌اهمیتی نسبت به حرف‌های او

۴) رعایت آداب صحبت کردن - اهمیت دادن به حرف‌های او

۵ یک واژه‌ی مناسب برای بیان اشتباهات خود بنویسید.

۶ ما علاوه بر آب، غذا و هوا به چه چیزهای دیگری نیازمندیم؟

۷ خصوصیات یک گفت‌وگوی خوب را نام ببرید.

۸ حریم شخصی یعنی چه؟ دو مورد از حریم‌های شخصی خود را مثال بزنید.

۹ وقتی با دیگران صحبت می‌کنیم، لازم است به چه نکاتی توجه کنیم؟

۱۰ وقتی کسی با ما صحبت می‌کند، لازم است به چه نکاتی توجه کنیم؟

۱۱ اصول گفت‌وگو را بیان کنید.

خودارزیابی

خیلی خوب خوب قابل قبول نیاز به تلاش

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

توانایی بیان علل مهم بودن ارتباط با افراد

توانایی رعایت و بیان نکات خوب گوش دادن

توانایی رعایت و بیان نکات خوب صحبت کردن

توانایی درک مفهوم حریم شخصی

توانایی برقراری ارتباط غیر کلامی

فعالیت عملکردی

۱

پس از خواندن عبارت‌های زیر، برای هر یک از افراد چه پیشنهادی دارید؟
الف: رضا عادت دارد وقتی دوستش با او صحبت می‌کند، با زیپ کیفش بازی کند.

ب: ماهان وقتی معلم از او سؤال می‌کند، قبل از تمام شدن سؤال معلم، شروع به پاسخ دادن می‌کند.

پ: پرهام همیشه از پول توجیبی یا مسائل مربوط به اعضای خانواده‌ی دوست صمیمی خود سؤال می‌پرسد.

۲

در هر یک از موارد زیر کدام یک از اصول گفت‌وگو رعایت نمی‌شود؟

الف: علی از نمره‌ی درس اجتماعی بسیار ناراحت است و در این مورد با دوستش صحبت می‌کند، اما دوستش مدام به تلویزیون نگاه می‌کند و به او نگاه نمی‌کند.

ب: حسن از پسرعمویش سؤال می‌کند: «آیا تو به اندازه‌ی خواهرت پول توجیبی می‌گیری؟»

درس دوم

«احساسات ما»

آموختنی‌ها

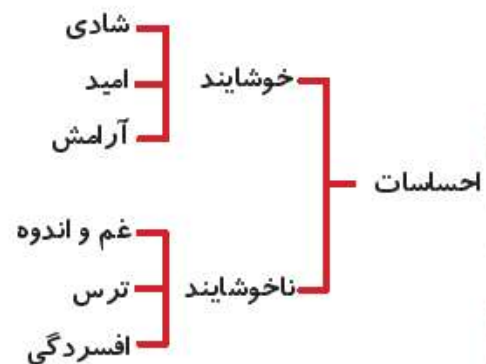
- ۱ بیان انواع احساسات خوشایند و ناخوشایند
- ۲ پیشنهاد راه‌های مناسب برای شاد کردن خود و دیگران
- ۳ بیان راه‌های برطرف کردن غم و اندوه
- ۴ تشخیص ترس‌های بیجا و نابجا

بخوان و بیاموز

ما انسان‌ها در موقعیت‌های مختلف، احساسات گوناگونی داریم. احساسات ما انسان‌ها، در قلب ما ریشه دارند. برخی از احساسات ما خوشایند و برخی ناخوشایند هستند. احساسات خوشایند در ما تأثیر خوبی می‌گذارند و ما آن‌ها را دوست داریم و احساسات ناخوشایند را دوست نداریم و می‌خواهیم از آن‌ها دور شویم.

در این درس ما با ۳ نوع از احساس آشنا خواهیم شد:

- ۱ **احساس شادی:** یکی از خوشایندترین احساساتی که به ما دست می‌دهد، شادی و نشاط است. احساس شادی، احساسی است که هم خود ما می‌توانیم آن را در خودمان به وجود بیاوریم و هم دیگران می‌توانند با انجام دادن کارهایی این احساس را در ما ایجاد کنند. مانند دریافت هدیه، دیدن یک فیلم خنده‌دار، تشویق بزرگ‌ترها و ...
- ۲ **غم و اندوه:** غم و اندوه احساسی طبیعی (عادی) است و همه‌ی ما انسان‌ها در زندگی گاهی دچار این احساس می‌شویم. غمگینی مانند شادی علت‌های مختلفی دارد. گاهی با فکر کردن به حوادث ناخوشایندی که در گذشته اتفاق افتاده است خود را غمگین می‌کنیم و گاهی حوادثی برای ما و دیگران پیش می‌آید که ما را غمگین می‌کند. مثل بیماری، فوت و ...

